BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Cilt: 10
Sayı: 1
Mayıs 2026
e-ISSN: 2587-1234

Kitap İncelemesi: Bolşevik Rusya'dan Mektuplar 1919

Bilal BOZTEPE

Yüksek Lisans Öğrencisi
Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye
ORCID: 0009-0008-7499-8295
boztepebilal@outlook.com

Makale Türü
Kitap İncelemesi

Birincil Dil
Türkçe

Başvuru Tarihi
29 Aralık 2025

Kabul Tarihi
24 Mart 2026

İncelenen Kitap
Pyotr Demyanoviç Uspenski
Bolşevik Rusya'dan Mektuplar 1919
Çeviren: Eyüp Karakuş
Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2022 (Orijinal baskı 1978)
112 sayfa
ISSN: 9786257447584.

Anahtar Kelimeler
Rus İç Savaşı, Bolşevik Devrimi, Beyaz Ordu

Bu makaleye atıf için:
Boztepe, B. (2026). Kitap İncelemesi: Bolşevik Rusya'dan Mektuplar 1919. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 145-151.

JOURNAL OF REGIONAL STUDIES

Volume: 10
Issue: 1
May 2026
e-ISSN: 2587-1234

Book Review: Letters from Bolshevik Russia 1919

Bilal BOZTEPE

Post Graduate
Mersin University, Mersin, Türkiye
ORCID: 0009-0008-7499-8295
boztepebilal@outlook.com

Article Type
Book Review

Primary Language
Turkish

Submitted
29 December 2025

Accepted
24 March 2026

Reviewed Book
Pyotr Demyanoviç Uspenski
Letters from Bolshevik Russia 1919
Translated into Turkish by Eyüp Karakuş
Vakıf Bank Kültür Yayınları, 2022 (Original edition in 1978)
112 pages
ISSN: 9786257447584.

Keywords
Russian Civil War, Bolshevik Revolution, White Army

To cite this article:
Boztepe, B. (2026). Kitap İncelemesi: Bolşevik Rusya'dan Mektuplar 1919. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi,* 10(1), 145-151.

Pyotr Demyanoviç Uspenski (1878-1947), klasik bir tarihçi veya siyaset bilimci değildir. Yazar, gazetecilik geçmişine sahip olup Gürciyev (Gurdjieff) ekolüne mensup bir mistik filozof olarak bilinir. Olayları, sınıf çatışması veya ekonomik göstergeler temelinde değil; medeniyet ve insan bilincinde meydana gelen değişimler çerçevesinde ele alır.

Kitap beş bölümden oluşur fakat özellikle 1919 yılında, Bolşevik Devrimi'nin hemen ardından ve Rus İç Savaşı'nın en şiddetli döneminde Güney Rusya'dan (Kırım ve Kafkasya bölgesi) İngiltere'ye gönderilen beş uzun mektup (makaleden) ana konunun içeriğidir. Uspenski 1919 yılında bir yolunu bularak yazılarını İngiliz basınına (The New Age) göndermeyi başarır. Bu yazılar, dönemin önde gelen kültür ve sanat gazetesi The New Age'in yöneticisi A.R. Orage'a ulaşır. "Rusya'dan Mektuplar" başlığı altında yayımlanan bu beş makale, toplumsal düzenin genel hatlarını ayrıntılı ve gözleme dayalı bir biçimde aktarmaktadır. Ayrıca eserin iki sonsöz kısmı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Gazeteci C.E. Bechofer'in "Denikin'in Rusya'sından" isimli kitabındandır. Bu ilk sonsözde Bechofer'in Uspenski ve Zaharov ile Rostov kentinde "ahıra benzeyen" bir odada geçirdikleri birkaç haftalık süreç bulunmaktadır. Son olarak eserin bitişi Beyaz Ordu lideri Amiral Kolçak'ın cephede bulunduğu sırada yazdığı mektuplar ile son bulmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümü; Pyotr Demyanoviç Uspenski ile Gürciyev arasındaki karmaşık ilişkiyi ve Uspenski'nin Devrim gölgesinde şekillenen felsefi yolculuğunu merkeze alan biyografik bir çerçeve sunmaktadır. Uspenski'nin Gürciyev ile tanışmasına kadar zaten Ivan Osokin'in Tuhaf Hayatı (1905), Tertium Organum (Magnum Opus'u kabul edilir), Evrenin Yeni Modeli gibi eserleri vardır. Henüz 18 yaşındayken "önemli bilgi" ve "önemsiz bilgi" ayrımını yapmıştır. Zaman kavramı üzerine kafa yormuştur. Uspenski'nin Gürciyev ile olan ilişkisi, bir bağlılıktan ziyade derin bir çelişkiler yumağıdır. Gürciyev'e "anlamadığı hiçbir şeye biat etmeyeceğini" söyleyerek sözde düşünsel özerkliğini ilan etse de ondan öğrendiği "Sistem"e ölene dek sarsılmaz bir sadakatle bağlı kalmıştır. Gürciyev'in yöntemlerini "prensip meselesi" yaparak terk etmesi, aslında sistemin kendisine değil, o sistemin kontrolünü elinde tutan otoriteye olan tahammülsüzlüğüdür. Bu durumun en ironik yanı, Gürciyev' den ayrıldıktan sonra bile yıllarca onun öğretisinin yayılmasına ve hatta Gürciyev'in enstitü kurması için para toplamasına yardım etmesidir.

Londra ve Amerika dönemlerine bakıldığında, Uspenski'nin arayışının nasıl bürokratik bir kurumsallaşmaya dönüştüğü açıkça görülür. "Tarih-Psikoloji Topluluğu" gibi isimler altında toplanan yüzlerce kişi, kapılara asılan bakır levhalar ve çiftlik evlerindeki hafta sonu seansları, ezoterik bir okuldan ziyade disipline edilmiş bir cemiyet yapısını andırmaktadır. Uspenski'nin 1924-1934 arasını "kısır" bir dönem olarak nitelemesi, aslında kendi yetiştiremediği "öğretmenler" ve sistemin içine düştüğü durgunluğun bir itirafıdır.

Kitabın birinci bölümünde aktarıldığı üzere Uspenski, 1947 yılında kendisini bekleyen yaklaşık 300 öğrencisine artık bir sistemin kalmadığını ve her birinin kendi yolunu çizmekte özgür olduğunu ifade etmiştir (s. 22). Bu da öğrencilerini yıllarca kendisine ve sisteme bağımlı kıldıktan sonra onları bir boşluğun ortasında hazırlıksız bir şekilde bırakması anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak Uspenski; bilginin yozlaşacağını iddia ederken, belki de bizzat kurduğu okulla bu yozlaşmanın bir parçası haline gelmiştir. Kendi yarattığı labirentte yolunu kaybeden bir rehber gibi, en sonunda haritayı yırtıp atarak öğrencilerine "dağa kendiniz tırmanın" demiştir; ancak o noktada çoğu öğrenci için artık çok geçti.

İkinci bölüm ise önsöz olarak adlandırılır. Bu bölümde Uspenski'nin entelektüel geçmişinden, devrim sırasındaki zorlu kaçış sürecine ve bu kitabın oluşmasını sağlayan mektupların İngiltere'ye nasıl gizlice ulaştırılıp yayınlandığına dair arka plan bilgisini sunmaktadır. 1917 Devrimi öncesinde insan bilincinin "uyku hali" ve evrenin üç boyutlu kısıtlılığı üzerine kafa yoran, bu soruların yanıtlarını kadim uygarlıklarda (Mısır, Hindistan vb.) arayan bir filozof ve gazetecidir. Uspenski soyut ve metafiziksel arayışlarının yanı sıra Bolşevik Devrimi'nin sert gerçekleriyle karşı karşıya gelmiştir. Uspenski'nin 1919'da zor şartlar altında İngiltere'deki The New Age dergisine ulaştırdığı beş makale, sadece birer gözlem değil, aynı zamanda ona göre erken bir siyasi uyarı niteliğindedir. Uspenski felsefi dersler verdiği St. Petersburg ve Moskova'dan koparak Rusya'nın güneyinde, Bolşevik hegemonyasının gölgesinde bir kaçış hayatına sürüklenmiştir. Bu dönemde yazarın dış dünyadan tamamen kopuk, mektup dahi alamadığı ve her an öldürülme korkusuyla yaşadığı "teyakkuz halinde", yazdığı mektupların psikolojik derinliğini belirleyen bir süreç yaşanmıştır.

Bu mektupları eleştirel açıdan asıl önemli kılan unsur; Bolşevik rejimi henüz yolun başındayken, Uspenski'nin bu sistemin kaçınılmaz bir zorluğa dönüşeceğini düşünüp kaleme almasıdır. Önsözü yazan Fairfax Hall ise tüm bunların yaklaşık elli yıl sonra Aleksander Soljenitsin'in anlatacağı türden bir kaosun erkenci bir tasviri olabileceğini söylemesidir.

Üçüncü bölüm Uspenski'nin yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Eserin merkezini oluşturan ve kitaba ismini veren üçüncü bölüm; Uspenski'nin gözlemlerini aktardığı beş ayrı mektuptan meydana gelmektedir.

Üçüncü bölümün ilk alt başlığı olan Birinci Mektup açıklaması "Yekaterinodar, 25 Temmuz 1919'dur". Yazar bu ilk mektupta, Batı dünyasının (özellikle İngiltere'nin) Rusya'daki gerçekliği anlamasının imkânsız olduğunu belirterek söze başlar. Batılılar büyük felsefi meseleleri tartışırken, Rusya'daki birey için hayatı, "bir çift postal" veya "bir kutu kibrit" bulma mücadelesine indirgemiştir. Ülkede hiperenflasyonun, rüşvetin ve karaborsacılığın gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiğini, insanların temel ihtiyaçlarının karşılamasının dahi imkansızlaştığını söylemektedir. Siyasi hedeflerin tam tersi sonuçlar doğurduğunu ve "karşıtlık yasası" vurgulanırken, devlet mekanizmasının yozlaşmış bir yapıya dönüştüğü ifade edilir. Sonuç olarak Uspenski Rusya'nın köklü kültür ve sanat birikiminin devrim sonrası süreçte yok edildiğini ve bireylerin ahlaki bir yıkımla baş başa kaldığını düşünmektedir.

Rusya'da gündelik hayat, rüşvetin "doğallaştığı" bir duruma dönüşmüştür. En basit tren yolculuğu bile dört farklı "devletten" geçmeyi ve her adımda rüşvet vermeyi gerektirmektedir. Ekonomik tabloda ise; öğretmen ve doktor maaşları yerinde sayarken, temel ihtiyaçların fiyatları yüzlerce kat artmıştır. İnsanlar, yazarın "eski dostlar" olarak nitelediği şahsi eşyalarını satarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. Kıtlık ve yüksek fiyatlar, toplumda derin bir ahlaki çöküşe yol açmıştır. Vurgunculuk ve karaborsa, ahlakı bir kenara bırakanlar için bir zenginleşme aracına dönüşürken, bu kontrolsüz ticaret ağları

aynı zamanda tifo ve kolera gibi hastalıkların yayılmasına da aracılık etmiştir. Esasen, Uspenski'ye göre "Uygarlık", "Kültür" ve benzeri kavramlar Rusya bağlamında daha temel ve yaşamsal bir öneme sahiptir. Buna karşın, "Millet" ve "Devlet" gibi yapılar ise, bireyin karşılaştığı açlık ve yoksulluk gibi durumlarda soyut ve baskıcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

İkinci Mektup Yekaterinodar, 18 Eylül 1919 tarihlidir. Bu mektupta yazar, İngiliz kamuoyuna Rusya'da insani bir dramın yaşandığını söylemekte ve Bolşevizm tehlikesini anlayamadığını savunarak, Almanya tarafından organize edilmiş yıkıcı bir olay olarak tanımlar. Bolşevizm'i çağdaş bir siyasi ideoloji olarak görmeyi reddeden yazar; bu hareketi Rus geçmişindeki "Pugaçevcilik" geleneğine benzetmektedir. Ancak 20. yüzyıldaki farkı, yazarın iddiasına göre üzerinde "Alman Üretimi" damgası taşımasıdır. Yazara göre Almanya, Doğu Cephesi'ni çökertmek için Bolşevizm'i bir silah olarak organize etmiş ve Rusya'nın üzerine salmıştır. Diğer yandan Beyaz Ordu'nun mücadelesi, Amiral Kolçak'ın Sibirya'daki stratejik durumu ve Japonya ile Amerika arasındaki çıkar çatışmalarının jeopolitik etkileri üzerinde durulur. Bolşevizm, Rusya'nın iç dinamiklerini hedef alan ve Avrupa'ya yayılma potansiyeli taşıyan bir felaket olarak tasvir edilmektedir. Amiral Kolçak'ın kaderinin Japonya'nın müdahalesine bağlı olduğu, ancak Japon-Amerikan çıkar çatışmasının bu müdahaleyi engellediği vurgulanır. Yazar, İngiltere'nin Bolşevizm'in gerçek tehlikesini anlaması durumunda bir "haçlı seferi" başlatacağından emindir ancak ona göre İngilizlerin gerçeği görememesi buna engel olmaktadır. Güney Rusya'da ise açlık, kolera ve tifo hüküm sürerken; Kuzey'de Yudeniç'in ordusunun Petrograd kapılarında bekleyişi sonuçsuz kalmıştır. Bolşevizmi sınıfsal bir hareketten ziyade, "Asyalı barbarlığı" ve "Alman komplosu" ile birleşmiş bir dış tehdit olarak konumlandırır.

Üçüncü Mektup, 25 Eylül 1919 tarihinde Yekaterinodar'da kaleme alınmıştır. Yazara göre Bolşevizm, siyasi bir ideolojiden ziyade, kitlelerde "najivka" olarak tanımlanan kısa yoldan kazanç ve yağma eğilimini harekete geçiren zarar verici bir süreçtir. Uspenski, Nevski Caddesi'ndeki grevleri yapısal bir hak arama mücadelesi olarak görmek yerine, kolay yoldan kazanç sağlama eğilimi ve fiyat spekülasyonu arzusuyla ilişkilendirmektedir (s. 54). Ancak yazarın bu yaklaşımı, toplumsal huzursuzluğun altındaki derin ekonomik buhranı ve işçi sınıfının taleplerini salt bir "kar hırsı" açıklamasına hapsetmektedir. Bu durum, yazarın olaylara bir gözlemciden ziyade, düzenin bozulmasından endişe duyan bir entelektüel mesafesiyle yaklaştığını göstermektedir. Bu mektupta Bolşevizm kelimesinin kökeni olan "çoğunluk" (Bolşinstvo) ifadesi de açıklanmakta. Petrograd'daki devrimin ilk günlerinin atmosferi, Kerensky döneminde benimsenen "konuşma yapma ve para basma" politikasının, daha radikal bir dönüşüm sürecine evrilmesi şeklinde değerlendirilmektedir. Fiyatlar %100'den fazla artmış, bir işçinin günlük kazancı ancak üç pound ekmek almaya yeter hale gelmiştir. Artık Rusya'da rasyonel düşüncenin dışlandığı karanlık bir sosyal çürümenin içine hapsedildiği savunulmaktadır.

Dördüncü Mektup, tarih verilmeden sadece Yekaterinodar olarak isimlendirilmiş. Yazara göre Bolşevizm, sadece bir ideoloji değil, toplumun en alt tabakasındaki suç unsurlarını iktidara taşıyan yıkıcı bir medeniyet kaybıdır. Süreç boyunca eğitimli aydın kesim bilinçli bir itibarsızlaştırma ve yok etme politikasına maruz kalırken, özgür basın tamamen susturulmuştur. Devrim öncesindeki siyasi partilerin zayıflıkları ve halkın tecrübesizliği,

bu kaotik yapının kökleşmesine zemin hazırlayan temel unsurlar olarak sunulur. Bu siyasi partileri ve oluşumları ise birbirinden ayırarak açıklamaya çalışmıştır. Bunlar; Monarşistler, Ekimciler, Sosyalistler, Kadetler ve Gönüllüler Ordusu'dur.

Monarşistler ve Ekimciler, halktan kopuk ve tamamen çıkara dayalı bir yapı sergilerken; Anayasal Demokratlar (Kadetler) pratik liderlikten yoksun, teorik hukuk dünyasına hapsolmuş akademisyenler topluluğundan ibarettir. Sosyalistler ise Bolşeviklerin iktidar hırsını kavrayamayıp onları "yoldaş" olarak nitelendirme gafletine düşen en zayıf halka olarak değerlendirilmektedir. Mektupta bu karanlık gidişata karşı tek meşru direniş odağı olarak Gönüllüler Ordusu gösterilmekte ve Batı dünyası yaklaşan tehlikeye karşı uyarılmaktadır.

Uspenski'nin kaleme aldığı son mektup olan Beşinci Mektup, yine "Yekaterinodar" başlığını taşır. Bu metinde, Rus İç Savaşı döneminde Beyaz Ordu denetimindeki bölgelerde yaşanan toplumsal düzensizlik, ekonomik istikrarsızlık ve siyasi bölünmüşlük ele alınmaktadır. Özellikle Yekaterinodar şehrindeki aşırı çevre kirliliği ve yoksulluk vurgulanarak, toplumun ölüm ve fakirlikle karşılaştığında gösterdiği duyarsızlaşmaya dikkat çekilmektedir. Kontrolsüz enflasyon ve paranın değer kaybı sonucu ortaya çıkan karaborsa ile takas ekonomisi uygulamaları, dönemin finansal durumunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca, Kazaklar ile dışarıdan gelenler arasındaki toprak mülkiyeti anlaşmazlıkları ile yerel cumhuriyetlerin Gönüllü Ordu ile girdiği ekonomik rekabet öne çıkmaktadır. Bölgeler arasında yaşanan gümrük savaşları ve Yahudi karşıtı şiddet olayları da toplumsal istikrarsızlığa katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak, Bolşeviklere karşı yürütülen mücadelenin, birlik eksikliğinden dolayı olumsuz etkilediğini ifade edilmektedir.

Kitabın son iki bölümünü oluşturan sonsözlerden ilkinin alt başlığı C. E. Bechofer'in "Denikin'in Rusya'sından isimli kitabından" dır. 1919-1920 Rus İç Savaşı'nda Rostov-na-Donu'da geçen bu birinci sonsözde yazar, Uspenski ile Beyaz Ordu yönetimindeki kentte barınma sıkıntısı, soğuk hava ve bürokratik zorluklarla başa çıkma deneyimini anlatır. İkinci sonsözün alt başlığı ise "Son Söz Olarak Amiral Kolçak'ın Eşine Yazdığı Son Mektuplar" isimlidir. Mektuplar, ordusunun Bolşeviklere karşı yürüttüğü son büyük askeri harekatları ve cephedeki ağır koşulları anlatırken, aynı zamanda bir liderin hissettiği derin yalnızlığı ve müttefiklerine karşı duyduğu güvensizliği yansıtmaktadır. Kolçak, metinlerde kişisel hırslardan arınmış bir vatan hizmeti felsefesi çizerken, eşi ve oğlunun geleceği için duyduğu kaygıyı da dile getirmektedir. Kolçak'ın eşi Sonya ve oğlu Slavuşka (Rostislav) ile olan iletişimi ölüme hazırlanan bir askerin vasiyetnamesi gibidir. Eşine her an ölebileceğini hatırlatırken, oğlunun eğitiminin "büyük kahramanların hikayeleri" üzerine kurulmasını istemesi, kendi trajedisini bir kahramanlık mitine dönüştürme çabası olarak yorumlanabilir.

Bu eser, yalnızca bir savaş günlüğü veya politik manifesto olmakla kalmayıp, Rus entelijansiyanın önde gelen isimlerinden Beyaz Ordu sempatizanı bir entelektüelin tanıklığıdır. Uspenski, Bolşevik devrimini bir politik rejim değişikliği olarak değil, Rus tarihinin ve kültürünün mutlak sonu olarak tanımlar. Ona göre Bolşevizm, Rusya'nın "edebiyatını, sanatını ve bilimini" tarumar eden bir hastalıktır. Yazar, büyük politik manevralardan ziyade gündelik hayatın imkansızlığına odaklanır. "Eskisi gibi yaşamak" kavramını irdeler; bunun Çarlık rejimini geri getirmek değil, "sabun bulabilmek",

“ayakkabı tamir ettirebilmek” gibi temel insani düzenin özlemi olduğunu vurgular. Uspenski, Rus aydınlarını suçlar. Devrim öncesinde entelektüellerin sorumsuz davrandığını, “devrim” fikrini romantize ettiklerini, ancak karşılaştıkları gerçeğin bir “barbarlık” olduğunu savunur. Mektuplar, o dönem Batı Avrupa’da (özellikle İngiliz solunda) Bolşeviklere duyulan sempatinin, sahadaki gerçeklerle örtüşmediğini kanıtlamaya çalışır. Batı’nın Bolşevikleri “idealist devrimciler” olarak görmesini, Rusya’daki vahşeti göremeyen bir körlük olarak niteler.

Sonuç olarak devrim karşıtı bir görüş içerir ve Bolşeviklere karşı aşırı eleştirel ve yer yer elitist bir dili vardır. Uspenski’nin bu tanıklığı, salt bir devrim karşıtlığının ötesinde, bir aristokratın modernite ve kitle hareketleri karşısındaki varoluşsal sarsıntısını yansıtmaktadır. Bolşeviklere yönelik geliştirdiği son derece eleştirel ve elitist ton, aslında bir medeniyetin çöküşüne dair duyulan derin kaygının ürünüdür. Zira yazarın Bolşevizm’i tarihsel bir köylü isyanı olan "Pugaçevcilik" ile bir tutması; devrimin sadece yıkıcı etkilerine odaklanan, onun getirdiği yeni kurumsal düzeni ve küresel ideolojik iddiaları görmezden gelen aristokratik bir bakış açısının sonucudur.

Eser, bir devrimin sadece siyasi sonuçlarını değil, günlük hayata, psikolojiye ve dile yansıyan mikro-tarihsel etkilerini anlamak için değerli bir kaynaktır. Yazarın yanlılığı, metnin zayıf noktası değil; aksine o dönemki Rus aydınının ruh halini yansıtan en net örneklerden biridir.